Geopolitické prebudenie EÚ: Adaptácia zahraničnej a bezpečnostnej politiky v čase strategických výziev

The EU's geopolitical awakening: Adapting foreign and security policy in times of strategic challenges

Radoslav Ivančík

Abstrakt: *Táto štúdia skúma proces adaptácie a geopolitického prebúdzania zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie v reakcii na viaceré stupňujúce sa vonkajšie a vnútorné výzvy. Poskytuje analýzu toho, ako multipolárna konkurencia, regionálna fragmentácia a vnútorné politické rozdiely kumulatívne posunuli zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie smerom k pragmatickejšej a explicitnejšej geopolitickej orientácii. Autor využíva interdisciplinárny prístup a relevantné vedecké metódy, konkrétne obsahovú, porovnávaciu a kritickú analýzu primárnych politických dokumentov EÚ a prehľad relevantnej akademickej literatúry, a sleduje posun od pôvodne normatívneho prístupu k politike odrážajúcej nové bezpečnostné hrozby a výzvy. Štúdia zdôrazňuje vplyv kľúčových faktorov, ako je rastúca rivalita veľmocí, regionálna fragmentácia, ruská agresia voči Ukrajine, pandémia Covid-19 a strategické výzvy týkajúce sa energetickej a hospodárskej suverenity. Identifikuje hlavné adaptačné mechanizmy a zároveň diskutuje o pretrvávajúcich výzvach, najmä vo forme vnútorných rozdielov medzi členskými štátmi EÚ a krehkej rovnováhe medzi strategickou autonómiou a transatlantickými vzťahmi.*

Kľúčové slová: *Európska únia, zahraničná a bezpečnostná politika, geopolitika.*

Abstract*: This study examines the process of adaptation and geopolitical awakening of the European Union's foreign and security policy in response to multiple escalating external and internal challenges. It provides an analysis of how multipolar competition, regional fragmentation, and internal political divergences have cumulatively shifted the European Union's foreign and security policy towards a more pragmatic and explicitly geopolitical orientation. Employing an interdisciplinary approach and utilizing relevant scientific methods, specifically content, comparative, and critical analysis of primary EU policy documents and a review of relevant academic literature, the author traces the shift from an originally normative approach to a policy reflecting new security threats and challenges. The study highlights the impact of key factors such as growing great power rivalry, regional fragmentation, Russian aggression against Ukraine, the Covid-19 pandemic, and strategic challenges concerning energy and economic sovereignty. It identifies the main adaptive mechanisms while also discussing persistent challenges, particularly in the form of internal divergences among EU Member States and the fragile balance between strategic autonomy and transatlantic relations.*

Keywords: *European Union, foreign and security policy, geopolitics.*

Úvod

Prvé dve dekády 21. storočia priniesli Európskej únii (ďalej len „EÚ“ alebo „Únia“) viacero vážnych problémov komplikujúcich uskutočňovanie jej zahraničnej a bezpečnostnej politiky

(Micossi – Tosato, 2009). Multipolarita – koncept, ktorý bol dlhé roky predmetom akademických a politických diskusií – sa s nástupom tretieho milénia premenila z teoretickej úvahy na realitu, ktorá zásadne ovplyvňuje globálne aj regionálne mocenské dynamiky. Rozdelenie moci a vplyvu medzi zvyšujúci sa počet aktérov, z ktorých každý sleduje vlastné strategické záujmy, predznamenalo koniec éry unipolárnej dominancie Spojených štátov amerických (ďalej len „USA“) a viedlo k súčasnému zložitejšiemu, nestabilnejšiemu a menej predvídateľnému usporiadaniu medzinárodných vzťahov.

Tento vývoj je poháňaný nielen hospodárskym rastom a vzostupom vojenského potenciálu nových mocností, akou je Čína, ale aj rastúcim sebavedomím regionálnych hráčov ako sú Turecko, Irán alebo Saudská Arábia, ktorí čoraz častejšie vstupujú do medzinárodných záležitostí s vlastnými mocenskými ambíciami. V dôsledku toho sa pomerne stabilné globálne usporiadanie premenilo na vysoko dynamické prostredie, v ktorom EÚ musí neustále hľadať rovnováhu medzi svojimi hodnotami a strategickými cieľmi a snažiť sa vysporiadať s tlakom konkurenčných mocností (Pieterse, 2018; Petrakis a kol., 2024).

Nedostatočná schopnosť plne sa adaptovať na rozličné vízie a prístupy globálnych aj regionálnych aktérov spôsobila, že EÚ bola donútená vstúpiť do multipolárnych interakcií, v ktorých sa musí vyrovnávať s hybridnými hrozbami, vojenskými konfliktmi, ekonomickou súťažou aj energetickou závislosťou (Majchút – Vajda, 2022; Tvaronavičiené, 2024). Návrat geopolitiky na svetovú scénu spôsobil, že EÚ už nemôže fungovať v predpokladanom stabilnom medzinárodnom poriadku, ale musí sa naučiť pohybovať v nestálej a fragmentovanej globálnej štruktúre (Hagedorn a kol., 2020).

Vzniknutá situácia je o to komplikovanejšia, že EÚ je obklopená tromi oblasťami konkurenčnej multipolarity, ktoré priamo ovplyvňujú jej bezpečnosť a strategické smerovanie. Prvá oblasť leží v samotnej Európe, kde ruská agresívna vojna voči Ukrajine rozvrátila to, čo zostalo z bezpečnostného systému vytvoreného po studenej vojne, a odhalila zraniteľnosti v zaisťovaní európskej bezpečnosti a obrany (Mankoff, 2022). Druhú oblasť predstavuje Blízky východ, ktorý je nielen plný súperenia viacerých štátnych i neštátnych aktérov a epicentrom konfliktov medzi regionálnymi veľmocami, ako sú Irán, Turecko alebo Saudská Arábia, ale súčasne aj priestorom, kde sa stretávajú záujmy globálnych aktérov – USA, Ruska a Číny (Valensi, 2024). Tretiu oblasť reprezentuje rastúca rivalita medzi Čínou a USA v indo-pacifickom regióne, ktorá definuje novú éru globálnej strategickej súťaže (Tenna – Sørensen, 2020).

Súperenie mocností našlo úrodnú pôdu na zakorenenie a expanziu v regiónoch, kde kolaps alebo vážne oslabenie štátnej moci viedlo k hlbokej politickej, sociálnej a bezpečnostnej fragmentácii. Slabé, zlyhávajúce alebo nefunkčné štáty sa stali ideálnym priestorom pre pôsobenie mocenských rivalov, ktorí využívajú existujúci chaos na presadzovanie vlastných záujmov prostredníctvom priameho či nepriameho zasahovania do miestnych konfliktov. Tieto konflikty, často prepojené s historickými krivdami, etnickými alebo náboženskými napätiami, výrazne prispeli k narušeniu regionálnej stability. Výsledkom je rozšírenie neistoty ďaleko za pôvodné hranice krízových oblastí (Rotberg, 2003; Kassab, 2020).

Rozvrátené bezpečnostné prostredie vytvorilo priaznivé podmienky pre rozmach extrémistických a ozbrojených skupín, milícií či paramilícií, ktoré operujú v mocenskom vákuu, získavajú územnú kontrolu a využívajú miestne komunity ako základňu pre svoje aktivity. Nezákonné obchodovanie – či už s drogami, zbraňami, ľuďmi alebo nerastnými

zdrojmi – sa stalo neoddeliteľnou súčasťou tohto nového geopolitického prostredia, pričom často slúži ako hlavný zdroj financovania pre povstalecké a teroristické organizácie (Howard – Traughber, 2013).

EÚ je významným spôsobom ovplyvnená takouto dynamikou fragmentácie, pretože má zásadný dopad na destabilizáciu jej rozšíreného susedstva, od Blízkeho východu a severnej Afriky až po oblasť Sahelu a Afrického rohu. Následky sa však neobmedzujú len na tieto regióny – nelegálna masová migrácia, terorizmus, radikalizácia, extrémizmus, polarizácia spoločností a rastúce asymetrické bezpečnostné hrozby priamo ovplyvňujú vnútornú stabilitu a bezpečnosť európskych štátov. Únia z uvedeného dôvodu dnes čelí bezprecedentným výzvam pri zabezpečení svojich hraníc, zaistení bezpečnosti svojich občanov a ochrane svojich záujmov a hodnotového systému.

Súbežne so zhoršujúcim sa globálnym a regionálnym bezpečnostným prostredím prešla EÚ obdobím vnútorných turbulencií, ktoré sa obzvlášť vyostrili v prvej polovici druhej dekády 21. storočia. Po globálnej hospodárskej a finančnej kríze a dlhovej a úverovej kríze v eurozóne sa Únia ocitla v hospodárskej recesii, pričom viaceré členské štáty, ako Taliansko, Španielsko, Portugalsko, Írsko a hlavne Grécko, museli čeliť rozsiahlym ekonomickým problémom, ktoré vyústili do politických otrasov a spoločenských nepokojov. Politiky zamerané na dlhodobé úsporné opatrenia, ktorých cieľom bolo stabilizovať verejné financie, narazili na odpor obyvateľstva a vyvolali rozsiahle protesty, čím sa ešte viac prehĺbila nedôvera voči centrálnym európskym inštitúciám (Roth, 2012).

V tom čase zároveň dramaticky vzrástol prílev nelegálnych migrantov z krajín Severnej Afriky a Sahelu, ako aj utečencov, ktorí utekali pred občianskymi vojnami najmä z Líbye a Sýrie a pred terorom v podaní Islamského štátu z okupovaných oblastí Iraku a Sýrie. To viedlo k humanitárnej kríze a preťaženiu azylových systémov v krajinách ako Taliansko, Grécko či Nemecko (Bommess a kol., 2016). Nejednotnosť členských štátov v otázkach týkajúcich sa migrácie a prerozdelenia utečencov odhalila hlboké názorové rozdiely medzi východnou a západnou časťou EÚ, čím sa oslabila súdržnosť Únie a prehĺbili sa vnútorné rozpory (Bosch, 2016; Altemeyer-Bartscher a kol., 2016). Súčasne s tým sa v Spojenom kráľovstve odohralo historické referendum o vystúpení z EÚ, ktorého výsledok šokoval nielen Britániu, ale aj zvyšok európskeho spoločenstva (Eichengreen, 2016). Výsledky referenda veľmi vážne spochybnili dovtedajšie predstavy o nezvratnosti európskej integrácie a vyvolali obavy z možného dominového efektu, keďže aj v iných členských štátoch Únie začali narastať euroskeptické nálady (Zuleeg – Wlachowiak, 2021).

Rastúca príťažlivosť nacionalistických a populistických síl, ktoré často vystupovali proti politike Bruselu a presadzovali suverenitu národných štátov, vytvorila nový zdroj interných sporov. V mnohých krajinách začali posilňovať svoje pozície politické strany, ktoré odmietali spoločné riešenia EÚ a presadzovali vlastné, často protekcionistické opatrenia. To viedlo k čoraz častejším konfrontáciám medzi európskymi inštitúciami a jednotlivými národnými vládami, najmä v oblasti migrácie, bezpečnosti, hospodárskej a energetickej politiky a tiež dodržiavania princípov právneho štátu. Celkovo toto obdobie predstavovalo významný test pre budúcnosť európskeho projektu a prehĺbilo diskusiu o ďalšom smerovaní EÚ (Európska komisia, 2023; Youngs, 2024).

V tejto súvislosti je nutné upozorniť na to, ako sa tieto trendy prelínajú a navzájom sa posilňujú v nebezpečných špirálach. Medzištátne súperenie podporilo a urýchlilo kolaps alebo

fragmentáciu regiónov, pričom jednotlivé konfliktné línie sa prehlbovali v dôsledku rastúcich geopolitických tlakov. Súčasne sa rozdiely medzi členskými štátmi EÚ čoraz viac prelínali s globálnymi systémovými faktormi, ako je posun v rovnováhe moci medzi tradičnými a novovznikajúcimi mocnosťami, čo ďalej komplikovalo proces budovania konsenzu v rámci EÚ (Sherriff – Veron, 2024). Divergencie medzi členskými štátmi sa prejavovali nielen v prístupe k riešeniu kríz v susedných regiónoch, ale aj v otázke výšky obranných výdavkov, vojenskej spolupráce a vzťahov s rozhodujúcimi globálnymi hráčmi, ako sú USA, Čína a Rusko (Balfour – Ulgen, 2024).

Vnútorné rozdelenie v EÚ je odrazom odlišných priorít, ktoré vlády členských štátov priraďujú výzvam vyplývajúcim zo zmienenej fragmentácie v regiónoch. Zatiaľ čo niektoré krajiny kladú dôraz na bezpečnostné hrozby spojené s migráciou a terorizmom, iné vnímajú ako kľúčové výzvy energetickú bezpečnosť či ekonomické záujmy (Bermejo, 2019). Tieto rozdielne východiská sú často zakorenené v historických skúsenostiach a národných záujmoch, ale môžu byť aj výsledkom politizácie týchto otázok na domácej scéne. Politické strany totiž mnohokrát využívajú zahraničnú a bezpečnostnú politiku na mobilizáciu voličov a presadzovanie domácej agendy, čo vedie k rozdielnym národným postojom, oslabeniu súdržnosti, narúšaniu spoločnej strategickej vízie a spomaleniu reakcií EÚ na vznikajúce krízy (Leigh, 2024).

Výsledkom týchto rozporov je stav, keď sa Únia neraz ocitá v situácii paralyzovaného rozhodovania, kde nedostatok konsenzu brzdí efektívne zvládanie rôznych kríz a konfliktov v jej susedstve (Hauck – Desmidt, 2024). Takéto vnútorné nezhody nepriamo posilňujú dynamiku fragmentácie a vytvárajú vhodný priestor pre externých aktérov na ovplyvňovanie regionálnych procesov (Barrinha, 2018). Podobne veľmocenská konkurencia medzi USA, Ruskom a Čínou podnietila vnútorné diskusie v členských štátoch EÚ o širších strategických súvislostiach, čo niektoré zahraničné mocnosti využili vo svoj prospech (Herd, 2024). Prostredníctvom využívania ekonomických a energetických pák, dezinformačných kampaní a diplomatických iniciatív sa usilovali ovplyvniť vnútornú politiku jednotlivých krajín a skomplikovať procesy tvorby zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ (Európsky parlament, 2023). Táto dynamika prispela k oslabeniu súdržnosti a spoločnej akcieschopnosti EÚ, čím sa zvýšila jej zraniteľnosť voči vonkajším tlakom a podnietila potreba reformy rozhodovacích mechanizmov v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky (Hauck – Desmidt, 2024).

Hoci existujúca literatúra rozsiahlo skúma jednotlivé aspekty vývoja zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ a jej reakcie na konkrétne krízy, komplexná analýza syntetizujúca kumulatívny vplyv tak rozsiahlych a prepletených externých a interných výziev na jej systémovú transformáciu a geopolitické preorientovanie zostáva zatiaľ nedostatočne spracovaná. S cieľom participovať na vypĺňaní tejto medzery a prehĺbení akademického diskurzu sa autor zaoberá transformáciou zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ v kontexte narastajúcej multipolárnej konkurencie, regionálnej fragmentácie a vnútorných politických rozdielov. Prostredníctvom obsahovej, kritickej a komparatívnej analýzy primárnych politických dokumentov EÚ a relevantnej akademickej literatúry skúma posun od normatívneho prístupu k pragmatickej a geopoliticky orientovanej politike, reflektujúcej nové hrozby. Pozornosť venuje aj vplyvu kľúčových faktorov, ako sú pandémia COVID-19, ruská agresia voči Ukrajine a strategické výzvy energetickej a hospodárskej suverenity EÚ. Identifikuje mechanizmy adaptácie Únie, vrátane posilnenia obranných spôsobilostí,

prehodnotenia hospodárskych a energetických vzťahov a transformácie politiky rozširovania na nástroj geopolitického vplyvu. Diskusia zahŕňa aj vzťah medzi strategickou autonómiou a transatlantickými väzbami a hodnotí perspektívy ďalšieho vývoja európskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

1 Zahraničná a bezpečnostná politika EÚ na pozadí zložitých domácich a medzinárodných výziev

Akademici sa už niekoľko rokov zaoberajú otázkou povahy a vývoja zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ v kontexte zložitých medzinárodných a domácich výziev. Európske štúdie definujú medzinárodnú činnosť EÚ skúmaním jej inštitucionálnej kapacity, schopnosti konať ako relevantný aktér a miery koherencie medzi členskými štátmi. Hoci má EÚ právny a politický rámec pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku, jej účinnosť je často diskutabilná, keďže vonkajšie hrozby, výzvy a vnútorné rozdiely medzi členskými štátmi sťažujú dosahovanie jednotných postojov (Lovato a kol., 2021).

V akademickej literatúre existujú rozdielne pohľady na to, do akej miery je EÚ schopná fungovať ako globálny bezpečnostný aktér. Niektorí autori vnímajú jej pôsobenie ako dôsledok európskej integrácie, kde spoločné politiky odrážajú kolektívne záujmy členských štátov. Iní upozorňujú na nedostatok strategickej autonómie a pretrvávajúcu závislosť od transatlantických vzťahov, najmä od NATO a vojenských spôsobilostí USA. Zároveň sa diskutuje o schopnosti EÚ efektívne reagovať na globálne mocenské posuny, napríklad na rastúci vplyv Číny a Ruska, ako aj na nestabilitu v susedných regiónoch (Sus, 2019).

Negatívne hodnotenia výkonnosti európskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky sa zameriavajú na inštitucionálnu nezrelosť a neschopnosť EÚ zaručiť koordinovanú činnosť. Kritici poukazujú na silne medzivládny rozhodovací proces, ktorý spomaľuje dosahovanie konsenzu a obmedzuje rýchlosť reakcie na krízy, najmä keď členské štáty konajú autonómne (Lovato a kol., 2021).

Na druhej strane, pozitívnejšie hodnotenia oceňujú pokrok EÚ pri budovaní inštitúcií a mechanizmov na lepšiu koordináciu. Vznik Európskej služby pre vonkajšiu činnosť (EEAS, 2021) a posilnenie úlohy Vysokého predstaviteľa (EEAS, 2025) sú vnímané ako kroky k zefektívneniu diplomacie. Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ z roku 2016 (EEAS, 2019) naznačila rozvoj strategickej vízie. Napriek tomu zostáva otázne, či EÚ dokáže premietnuť politické rámce do funkčných opatrení, najmä v čase rastúcej geopolitickej neistoty a vnútornej politickej polarizácie.

Zahraničná a bezpečnostná politika EÚ sa v posledných rokoch čoraz viac prispôsobuje rastúcim výzvam, systémovým aj konjunkturálnym. Systémové zmeny predstavujú hlboké, dlhodobé štrukturálne posuny v medzinárodnom prostredí, ako sú geopolitické posuny, zmeny v rovnováhe síl, oslabovanie medzinárodných inštitúcií, erózia multilateralizmu, klimatické, technologické či demografické zmeny. Konjunkturálne zmeny sú krátkodobé, cyklické alebo náhodné udalosti ovplyvňujúce medzinárodnú situáciu, vrátane ekonomických kríz, obchodných vojen, občianskych konfliktov, teroristických útokov, politickej nestability, prírodných katastrof či pandémií.

Tlak týchto výziev výrazne ovplyvnil myslenie a konanie v zahraničných a bezpečnostných záležitostiach členských štátov aj Únie ako celku (Sherriff – Veron, 2024; Balfour – Ulgen,

2024). Obzvlášť sa to prejavilo v náraste a prepojení geograficky lokalizovaných kríz a konfliktov, ktoré zmenili charakter zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ na „problémovo orientovanú“, neustále hľadajúcu riešenia pre čoraz zložitejšie krízy (Youngs, 2021: 192-193).

Na vývoj a formovanie zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ rozhodujúcou mierou vplývajú tri faktory:

1. Multipolárna konkurencia zahŕňajúca rastúcu strategická a ideologická rivalita medzi viacerými centrami moci (Mazzarr, 2022; Paikin, 2023).
2. Regionálna fragmentácia v podobe rozpadu správy vecí verejných v celých regiónoch v dôsledku zlyhávania štátov a občianskych konfliktov (John, 2008; Forsyth, 2024).
3. Domáce záležitosti jednotlivých členských štátov, pretože partikulárne vnútropolitické záujmy oslabujú spoluprácu a koordináciu a vedú k neochote investovať do spoločných zahraničnopolitických iniciatív (Keukeleire – Delreux, 2022; Balfour – Ulgen, 2024). Tento vnútorný rozmer je pritom neoddeliteľne prepojený s multipolárnou konkurenciou a regionálnou fragmentáciou pri formovaní politických možností (van Bentum a kol. 2023).

Predpokladá sa, že tieto faktory a ich súhra značne obmedzovali schopnosti inštitúcií EÚ a členských štátov plne využívať svoje zahraničnopolitické a bezpečnostné aktíva. Strategická a ideologická rivalita núti EÚ reagovať na globálne mocenské posuny, čo si vyžaduje komplexnejšiu koordináciu a flexibilnejšie prístupy. Multipolárna konkurencia, najmä medzi mocnosťami, núti EÚ balansovať medzi rôznymi partnerstvami, čo znižuje jej schopnosť presadzovať konzistentnú politiku a prehlbuje tlak na obhajobu jej hodnôt v prostredí protichodných záujmov mocností (Lippert – Perthes, 2020; Perthes, 2021).

Výsledkom pôsobenia týchto faktorov je obmedzenie globálnej kapacity EÚ, najmä vzhľadom na význam riešenia konfliktov a kríz pri vytváraní medzinárodného vplyvu (Rieker – Gjerde, 2021). Regionálna fragmentácia vyžaduje intenzívnu angažovanosť EÚ pri stabilizácii susedných regiónov, čo vyčerpáva jej kapacity a vedie k reaktívnym namiesto strategických reakcií. Nárast konfliktov a kríz zároveň znižuje schopnosť EÚ sústrediť sa na dlhodobé zahranično-politické a bezpečnostné ciele (Levallois a kol., 2021; van Bentum a kol., 2023).

Vnútorné faktory taktiež obmedzujú akcieschopnosť Únie. Individuálne politické záujmy členských štátov často prevažujú nad spoločnými cieľmi, čo oslabuje koordináciu a ochotu investovať do spoločných iniciatív. Tento trend je výraznejší počas domácich politických kríz, kedy vlády uprednostňujú vnútroštátne záujmy. V dôsledku toho členské štáty nie sú ochotné prijať záväzky, ktoré by posilnili schopnosť EÚ konať v krízových situáciách (Bambi, 2021; Csehi – Puetter, 2021).

Úspešnosť zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ závisí nielen od strategických cieľov, ale aj od schopnosti prekonať vnútorné obmedzenia a efektívne reagovať na vonkajšie výzvy. Ak sa Európa vytvára „vo (vnútorných) krízach a je súčtom riešení týchto kríz“ (Jean Monnet in Barroso, 2011), potom zahraničná a bezpečnostná politika EÚ sa rovnako vytvára vo (vonkajších) krízach a konfliktoch a je súčtom opatrení na ich riešenie. Schopnosť EÚ reagovať na globálne výzvy je neoddeliteľne spätá nielen s medzinárodnými faktormi, ale aj s jej vnútornou súdržnosťou a politickou vôľou členských štátov hľadať spoločné riešenia (Mayer, 2016; Crescenzi a kol., 2019).

2 Inštitucionálny a strategický rozvoj zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ

Európski lídri sa intenzívne zapájali do rozvoja európskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky už od Maastrichtskej zmluvy v roku 1993, ktorá transformovala Európske hospodárske spoločenstvo na Európsku úniu (Európska únia, 1992; Veil, 1995). Tento historický moment priniesol zásadný posun v európskej integrácii, rozšíril spoluprácu do oblastí predtým výhradne v národnej kompetencii. Zahraničná a bezpečnostná politika, hoci si zachovala medzivládny charakter, bola dôležitým krokom k „stále užšej únii“ a vytvorila rámec pre spoločné reakcie na globálne výzvy (ESO, 2013; Smith, 2014).

Zavedenie zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ signalizovalo rastúcu ambíciu členských štátov nielen koordinovať diplomaciu, ale aj budovať kapacity pre efektívne zasahovanie v medzinárodnej bezpečnosti. Proces bol sprevádzaný výzvami vzhľadom na odlišné historické skúsenosti, strategické priority a predstavy členských štátov. Napriek týmto rozdielom sa kládli základy spolupráce, pričom dôležitú úlohu zohrali diplomatické rokovania aj praktické kroky smerujúce k zvyšovaniu operačných schopností EÚ (Biscop, 2006).

Vzhľadom na veľkosť a hospodársku silu Únie bolo naliehavé, aby zohrávala významnejšiu úlohu v globálnych otázkach, ako sú mierové a humanitárne misie či reakcie na konflikty. EÚ sa angažovala v rôznych častiach sveta, zameriavajúc sa na stabilizáciu postkonfliktných oblastí, podporu demokracie a riešenie humanitárnych kríz (Juncos – Blockmans, 2018). Okrem civilných misií sa rozvíjali aj vojenské spôsobilosti, čo viedlo k vytvoreniu bojových skupín EÚ (EEAS, 2017) a zintenzívneniu vojenskej spolupráce. Tieto snahy však sprevádzali diskusie o financovaní, efektivite a politickej vôli nasadiť jednotky v krízových situáciách.

Postupne sa formovali ďalšie inštitúcie a mechanizmy pre lepšiu koordináciu, vrátane funkcie Vysokého predstaviteľa EÚ, Európskej služby pre vonkajšiu činnosť a Európskej obrannej agentúry. Ich úlohou bolo posilniť súdržnosť politických rozhodnutí a zabezpečiť jednotnejšie vystupovanie EÚ. Rozvíjala sa aj intenzívna spolupráca s NATO a ďalšími medzinárodnými partnermi, s cieľom zefektívniť bezpečnostnú politiku a zabezpečiť kompatibilitu s transatlantickým rámcom (Gizicki, 2019; Knutsen, 2022).

Hoci členské štáty dbali na zachovanie suverenity, posilnenie zahraničnopolitického a bezpečnostného rozmeru EÚ bolo nevyhnutné pre jej postavenie ako globálneho aktéra. Rozširovanie spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky bolo reakciou na meniace sa hrozby a strategickým úsilím, aby EÚ mohla pôsobiť ako stabilizačná sila. Tento vývoj, hoci náročný, prispel k tomu, že Únia sa stávala relevantnejším hráčom v globálnej bezpečnosti a diplomacii (Borrell, 2021).

Už v prvej polovici deväťdesiatych rokov si lídri EÚ uvedomili, že Únii chýbajú nielen inštitucionálne a politické prostriedky, ale hlavne vojenské nástroje na zvládnutie rozpadu Juhoslávie (Posen, 2006). Napriek diplomatickým snahám sa ukázalo, že EÚ nebola schopná efektívne zasiahnuť a zabrániť eskalácii násilia, čo zvýraznilo jej strategickú slabosť v krízovom manažmente. Situácia poukázala aj na rozdiely v postojoch členských štátov. Nedostatok jednotnej reakcie a operačných spôsobilostí viedol k úvahám o potrebe posilnenia bezpečnostnej a obrannej politiky pre pružnejšiu reakciu na budúce krízy.

Z tohto dôvodu vedúci predstavitelia EÚ nikdy neopustili ambíciu urobiť z Únie relevantného medzinárodného bezpečnostného aktéra. Dvakrát zlepšili jej zahraničnú, bezpečnostnú a obrannú inštitucionálnu architektúru. V roku 1999 bola prijatá Európska bezpečnostná a

obranná politika (EBOP), neskôr Lisabonskou zmluvou premenovaná na Spoločnú bezpečnostnú a obrannú politiku (SBOP) (Brhlíková, 2013). Jej cieľom bolo vybaviť Úniu civilnými a vojenskými nástrojmi na riešenie konfliktov a kríz a podporovať obrannú priemyselnú spoluprácu. O osem rokov neskôr, v Lisabone, členské štáty revíziou zmlúv posilnili právomoc Vysokého predstaviteľa a zjednotili pozície podpredsedu Európskej komisie a vedúceho novozriadenej Európskej služby pre vonkajšiu činnosť (ESVČ) pod tou istou osobou (Európska únia, 2012).

Súbežne s inštitucionálnymi zmenami predstavitelia EÚ pracovali na podpore spoločnej strategickej kultúry, vrátane identifikácie hlavných trendov v medzinárodnej bezpečnosti a vnímania úlohy EÚ. Tento proces sprevádzali diskusie o potrebe autonómnejšej a akcieschopnejšej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Už Európska bezpečnostná stratégia (ESS) z roku 2003 uvádzala, že bezprecedentný stupeň slobody, prosperity a bezpečnosti Európy si vyžadoval, aby EÚ premietala bezpečnosť, stabilitu a prosperitu do zahraničia (Európska únia, 2003; Bailes, 2005). Tento prístup bol kľúčový pre prevenciu konfliktov, boj proti terorizmu, šíreniu ZHN a cezhraničnému organizovanému zločinu, ako aj pre posilnenie spolupráce s partnermi (Vasconelos a kol. 2009).

EÚ, stavajúc na vlastných skúsenostiach s integráciou, mala prispieť k medzinárodnému mieru a bezpečnosti posilnením právneho štátu a presadzovaním liberálnych noriem, demokracie a multilateralizmu (Smith, 2014). Tento cieľ sa prejavil v rozvoji civilného a vojenského krízového manažmentu a prehlbovaní strategických partnerstiev s OSN, NATO a Africkou úniou (Coolsaet – Biscop, 2009). Dôraz sa kládol aj na diplomatické a mierové iniciatívy pre stabilizáciu konfliktných regiónov, najmä na Balkáne, v Afrike a na Blízkom východe. Na začiatku 21. storočia prevládal optimizmus, že EÚ môže jedinečným spôsobom podporiť prosperitu, bezpečnosť a mier, hoci vojny a krízy na Blízkom a Strednom východe už oslabovali liberálne ambície (Bicchi, 2006; Pace a kol., 2009). Tento vývoj viedol k prehodnocovaniu európskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, pričom sa postupne zdôrazňovala potreba strategickej autonómie a schopnosti konať nezávisle.

3 Adaptácia a pragmatizmus v zahraničnej a bezpečnostnej politike EÚ v reakcii na meniace sa globálne prostredie

Kým deväťdesiate roky 20. storočia predstavovali prvé kroky vo vývoji zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ a začiatok 21. storočia bol obdobím konsolidácie, koniec prvej dekády 3. milénia podrobil EÚ náročnej skúške. Výrazná zmena globálneho kontextu prehĺbila neistotu, ovplyvnila vnútorné fungovanie Únie a jej schopnosť reagovať na vonkajšie výzvy.

V dôsledku geopolitických posunov, hospodárskej nestability a bezpečnostných hrozieb čelila EÚ novým výzvam, ktoré si vyžadovali pružnejšiu a strategicky prepracovanejšiu odpoveď. Krízy v susedných regiónoch, najmä na východe a juhu, prinútili Úniu redefinovať priority a prispôsobiť svoju politiku. Reakcia na migračné toky, terorizmus, hybridné pôsobenie a zásahy cudzích mocností sa stali neoddeliteľnou súčasťou politických a bezpečnostných diskusií EÚ.

Preto Európska globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku (EUGS) z roku 2016 opísala svet ako komplexnejší a spornejší. Zdôraznila, že EÚ je vystavená rastúcim dôsledkom nestability vyplývajúcej z konfliktov a kríz v susedných regiónoch. Stratégia

zároveň poukázala na potrebu užšej spolupráce medzi členskými štátmi a budovania silnejších európskych obranných spôsobilostí.

EUGS kládla silný dôraz na pragmatizmus, ktorý sa stal základom novej stratégie EÚ (Juncos, 2017). Tento prístup mal kombinovať „realistické hodnotenie strategického prostredia s idealistickou snahou o dosiahnutie lepšieho sveta“ (Európska únia, 2016, s. 16). Znamenalo to, že hoci EÚ si udržala záväzok k presadzovaniu demokracie a ľudských práv, prispôsobovala sa realite medzinárodnej politiky, kde normatívne ciele nebolo vždy možné presadiť bez ohľadu na geopolitické súvislosti (Barbé – Morrilas, 2019).

Pokiaľ ide o multilateralizmus, EUGS znížila ambíciu projekcie noriem na užšie ciele, koncentrované na podporu odolných spoločností v krajinách zasiahnutých konfliktmi a nestabilitou (Tocci, 2020). Tento posun znamenal, že namiesto jednostranného presadzovania hodnôt sa Únia zamerala na vytváranie stabilných podmienok pre udržateľný rozvoj a bezpečnosť v partnerských krajinách (Tocci, 2017; Morillas, 2019).

Stratégia reflektovala nové priority a poskytla rámec pre efektívnejšie riešenie výziev, vrátane väčšieho dôrazu na investície do obranných kapacít, užšej spolupráce s NATO a hľadania prospešnejších foriem spolupráce so strategickými partnermi. V konečnom dôsledku tak EUGS umožnila EÚ lepšie reagovať na globálne výzvy a zároveň si zachovať pozíciu významného medzinárodného aktéra presadzujúceho stabilitu, odolnosť, bezpečnosť a spoluprácu (Duke, 2017; Tereszkiewicz, 2020).

Ústredným bodom pragmatickej zahraničnej politiky sa stala myšlienka odolnosti, definovaná ako „schopnosť štátov a spoločností reformovať sa a odolávať vnútorným a vonkajším krízam a zotavovať sa z nich“ (Európska únia, 2016, s. 23). Prístup založený na odolnosti poskytol spoločný jazyk pre rôzne oblasti politiky – od rozvoja po bezpečnosť – a príležitosť súdržnejšie riešiť rôzne dimenzie konfliktov a kríz. Predstavoval kľúčový posun od ambicióznych cieľov podpory demokracie a budovania štátu smerom k podpore procesov zdola nahor, postupnej obnovy a neustálej adaptability (Tocci, 2020).

V nadväznosti na to je dôležitý dokument „Závery Rady EÚ o integrovanom prístupe k vonkajším konfliktom a krízam“ z januára 2018 (Rada EÚ, 2018). Ten zdôrazňuje potrebu komplexného a integrovaného prístupu EÚ k riešeniu konfliktov a kríz, využívajúc všetky dostupné nástroje (diplomatické, ekonomické, bezpečnostné, vojenské, humanitárne, rozvojové) pre väčšiu súdržnosť a účinnosť.

Dokument sa zameriava na celý cyklus konfliktu, od prevencie po stabilizáciu. Zdôrazňuje včasnú prevenciu, rýchlu reakciu a dlhodobé úsilie o budovanie mieru. Závery Rady EÚ nadväzujú na EUGS a prispievajú k jej implementácii, posilňujúc úlohu EÚ ako globálneho aktéra. Význam dokumentu spočíva v posilnení schopnosti EÚ reagovať na komplexné výzvy a zlepšiť koordináciu medzi inštitúciami EÚ a členskými štátmi v zahraničnej a bezpečnostnej politike.

EÚ sa tak usilovala o komplexný a koordinovaný prístup k riešeniu konfliktov a kríz, zahŕňajúci viacero sektorov a aktérov. Tento integrovaný prístup umožňuje kombinovať rôzne nástroje (diplomatické, bezpečnostné, humanitárne, rozvojové), zvyšujúc efektivitu reakcií. Zároveň prekonáva obmedzenia jednostranných riešení, ktoré často ignorujú širšie súvislosti. Cieľom je nielen krátkodobé zvládanie kríz, ale aj dlhodobá stabilizácia a budovanie odolnosti. Týmto prístupom sa EÚ snaží posilniť svoje postavenie globálneho aktéra, ktorý podporuje udržateľné riešenia (Alcaro a kol., 2022).

Dôraz na pragmatizmus v diskusii o zahraničnej a bezpečnostnej politike EÚ v prvej dekáde 21. storočia bol odpoveďou na „komplexnejší a spornejší“ svet. Preto sa EÚ čoraz viac sústredila na zmierňovanie vplyvu vonkajšieho sveta na samotnú Úniu, namiesto formovania tohto sveta. EUGS sa preto odkláňala od vonkajšej orientácie Európskej bezpečnostnej stratégie (ESS) z roku 2003 a viac sa zamerala na ochranu vlastného územia, občanov, hodnôt a demokratických systémov členských krajín (Barbé – Morillas, 2019; Alcaro a kol., 2022).

ESS jasne vymedzila postavenie EÚ na medzinárodnej scéne, jej záväzky a zodpovednosť ako aktéra podporujúceho multilateralizmus a globálnu stabilitu. Reflektovala ambície Únie zohrávať aktívnu úlohu a reagovať na hrozby prostredníctvom spolupráce (Coolsaet – Biscop, 2009). EUGS naproti tomu posilnila koncept „typovej identity“ EÚ, zdôrazňujúc jej hybridnú povahu kombinujúcu nadnárodné a medzivládne prvky (Wendt, 2012, s. 198).

Tento posun reflektoval vývoj v Únii, ktorá čelila novým bezpečnostným hrozbám a geopolitickým výzvam, čo si vyžiadalo zefektívnenie mechanizmov rozhodovania. EUGS sa sústredila na efektívnejšie zapojenie členských štátov a inštitúcií EÚ do koordinovanej politiky s cieľom posilniť strategickú autonómiu. Kľúčové bolo zosúladenie vnútorných a vonkajších politík pre širší strategický rámec zohľadňujúci bezpečnostné, ekonomické, sociálne, politické a environmentálne faktory (Smith, 2014).

Vypracovanie a prijatie EUGS nebolo náhodou, ale premysleným pokusom o posilnenie strategického postavenia EÚ. Únia si uvedomovala rastúce hrozby a snažila sa znovu získať iniciatívu a zintenzívniť diplomatickú a bezpečnostnú angažovanosť. EUGS predstavovala nový rámec, ktorý mal definovať dlhodobé strategické smerovanie EÚ. Napriek tomu mala stratégia reaktívny charakter, primárne odpovedala na existujúce výzvy, namiesto určovania nových pravidiel (Tocci, 2016; Mälksoo, 2016).

V dôsledku toho EÚ musela presmerovať svoje kapacity na riešenie regionálnej nestability. Namiesto aktívneho presadzovania multilaterálneho poriadku sa sústredila na zvládanie bezprostredných kríz. Táto situácia bola dôsledkom multipolárnej konkurencie, kde globálni aktéri presadzovali vlastné záujmy. Hoci EUGS poskytla rámec pre koordinovanejšiu reakciu, jej implementácia sa niesla viac v duchu adaptácie než formovania trendov (Dworkin – Gowan, 2019; Tudzarovska, 2025).

Celkovo sa EÚ, v korelácii s implementáciou EUGS, stala subjektom s komplexnou vnútornou dynamikou. Jej hlavným cieľom už nebolo aktívne formovať globálne prostredie, ale minimalizovať negatívne vonkajšie dopady na svoje fungovanie. Prioritou sa stalo predchádzanie vonkajšej nestabilite a jej vplyvu na vnútornú kohéziu EÚ, než aktívne presadzovanie bezpečnosti a prosperity za hranicami. Tento posun odrážal rastúcu vnútornú neistotu, populizmus a oslabenú dôveru v zahraničnú politiku EÚ (Cinciripini, 2024; Dorn a kol., 2024).

Európski politici si uvedomovali zložitejšie a menej predvídateľné medzinárodné prostredie s oslabujúcou štrukturálnou stabilitou. Klesajúca trajektória globálneho poriadku bola dôsledkom trendov narúšajúcich pravidlá multilaterálnej spolupráce a liberálne hodnoty. Dochádzalo k oslabovaniu multilaterálnych inštitúcií (Newman a kol., 2016; Eggel – Galvin, 2020) a prehlbovaniu regionálnych nestabilít a rivalít vedúcich k nárastu geopolitického napätia s priamymi dôsledkami na Európu (Borrell, 2024; Capolongo – Kühl, 2024). EÚ bola nútená adaptovať sa, pričom jej strategické rozhodnutia odrážali reaktívny charakter, s

prevládajúcou obrannou a adaptívnou logikou pred aktívnym formovaním globálneho poriadku (Balfour a kol., 2024; Tudzarovska, 2025).

4 Geopolitická transformácia zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ v reakcii na meniaci sa svetový poriadok

S cieľom lepšie sa orientovať v dynamicky sa vyvíjajúcom medzinárodnom prostredí, kde geopolitika opäť získala na význame a svetové regióny sa fragmentovali, začali vedúci predstavitelia Únie otvorene diskutovať o nevyhnutnosti, aby sa EÚ naučila „jazyk moci“ (Borrell, 2020). Tento posun v rétorike vyplýval z rastúceho geopolitického napätia a zmeny globálnej rovnováhy síl, čo si vyžadovalo viac než len tradičné diplomatické nástroje na ochranu európskych záujmov. Diskusie o strategickej autonómii nadobúdali na intenzite s cieľom posilniť schopnosť EÚ konať ako suverénny a geopoliticky relevantný aktér (Élysée, 2020).

V tomto duchu novovymenovaná Európska komisia v roku 2019 pod vedením predsedníčky Ursuly von der Leyenovej sľúbila posunúť zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ k väčšej strategickej súdržnosti a efektívnosti (Borges, 2022). Von der Leyenová zdôraznila potrebu koordinovanejšej vonkajšej činnosti, ktorá by Únii umožnila aktívnejšie chrániť suverenitu, formovať globálne pravidlá a presadzovať hodnoty (Bernard, 2024). To znamenalo posun k rozhodnejšiemu a proaktívnejšiemu prístupu v geopolitike, s dôrazom na posilnenie diplomatických, obranných a ekonomických kapacít pre efektívnejšiu reakciu na globálne výzvy (Európska komisia, 2024).

Európska komisia a EÚ ako celok sa tak mali stať „geopolitickými“ (Európska komisia, 2019). Tento predpoklad bol posilnený sériou udalostí (Haroche, 2023). Pandémia COVID-19 narušila dôveru v multilaterálne riadenie, odhalila zraniteľnosť globálnych reťazcov a zintenzívnila rivalitu medzi USA a Čínou, čím sa potreba strategickej autonómie Únie stala naliehavejšou (Bermann, 2021). Tento pocit posilnilo aj zahájenie ruskej agresívnej vojny voči Ukrajine vo februári 2022. Bezprecedentná reakcia EÚ a členských štátov, kombinujúca sankcie s dodávkami zbraní a prísľubom vstupu Ukrajiny do EÚ, viedla Josepa Borrella k označeniu za „geopolitické prebudenie“ EÚ (Borrell, 2022). Podľa Borrella bola reakcia EÚ na ruskú inváziu významným krokom ku geopolitickej vyspelosti, meranej „mocou a väčšou schopnosťou konať vo svete“ (Borrell, 2023a).

Zatiaľ čo ekonomická, energetická alebo bezpečnostná vzájomná závislosť bola v EÚ tradične vnímaná ako pozitívna pre mier a prosperitu, v súčasnosti sa čoraz viac považuje za nátlakové body, keďže cudzie krajiny môžu túto závislosť využívať na politické zisky. Geopolitická EÚ spôsobila prehodnotenie takmer každého nástroja zahraničnej politiky s cieľom znížiť zraniteľnosť Únie voči takémuto zneužívaniu vzájomných závislostí. Napríklad obchod a investície boli reinterpretované prostredníctvom „jazyka ekonomických bojov a obchodných vojen“ (Schmitz – Seidl, 2022). Podobne sa „geopolitizovali“ vzťahy v oblasti energetiky. EÚ udržiavala vzťahy s dodávateľmi, s ktorými mala buď široké zahraničnopolitické prepojenie, alebo žiadne geopolitické spory. Globálne hodnotové a dodávateľské reťazce boli prehodnotené skôr na základe spoľahlivosti ako nákladovej efektívnosti, pričom sa zvažovali stratégie nearshoringu, friendhoringu a preshoringu – aj

prostredníctvom špeciálnej podpory domácim spoločnostiam (McNamara, 2023; Herranz-Surralles, 2024).

Cieľom Únie sa stalo upevnenie ekonomickej a energetickej suverenity a vytvorenie odolnejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárskeho modelu. V kontexte rastúcej mocenskej konkurencie a boja o strategické suroviny a technológie sa EÚ snaží diverzifikovať dodávateľské reťazce, znížiť závislosť od rizikových partnerov a posilniť svoju výrobnú a investičnú kapacitu. Osobitný dôraz je kladený na posilnenie strategických odvetví, ako je energetika, digitálne technológie, obranný priemysel a kritická infraštruktúra, čím sa zvýši jej schopnosť konať autonómne (Letta, 2024; Európska komisia, 2025).

V rámci tejto širšej stratégie sa aj politika rozširovania, tradične založená na zásluhách, transformovala na geopolitický nástroj EÚ na stabilizáciu susedstva. Rozširovanie už nie je len technokratickým procesom prispôsobovania legislatívy, ale strategickou odpoveďou na rastúce bezpečnostné, ekonomické, energetické a technologické výzvy (Albajedo a kol., 2023). Cieľom je posilniť prítomnosť EÚ, predísť destabilizácii a vplyvu iných aktérov, a zároveň podporiť integráciu kandidátskych krajín (EMI, 2024). Nový prístup znamená, že geopolitické faktory ako bezpečnostná spolupráca, odolnosť voči hybridným hrozbám a energetická konektivita zohrávajú rovnako dôležitú úlohu ako tradičné reformné kritériá (Anghel, 2024).

V marci 2022, mesiac po vpáde ruských vojsk na Ukrajinu, Rada EÚ schválila Strategický kompas pre bezpečnosť a obranu (EEAS, 2022). Strategický kompas predstavuje akčný plán so spoločnou strategickou víziou a cieľmi na posilnenie bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ do roku 2030. Zaoberá sa rastúcimi hrozbami ako geopolitické súperenie, hospodárska rivalita, technologický rozvoj, dezinformácie a klimatická kríza. Uplatňuje mnohostranný prístup zahŕňajúci diplomaciu, humanitárnu pomoc, rozvojovú spoluprácu, opatrenia v oblasti klímy, ľudské práva, hospodársku podporu a obchodnú politiku. Vzťahuje sa na všetky aspekty bezpečnostnej a obrannej politiky a pozostáva zo štyroch pilierov: aktivita, bezpečnosť, investície a partneri (Rada EÚ, 2022).

Zatiaľ čo multilaterálne opatrenia a partnerstvá boli základom predtým uplatňovaného integrovaného prístupu, podľa Strategického kompasu sa Únia orientuje na budovanie „strategických“ partnerstiev (EEAS, 2022), ktoré sú buď v súlade so strategickými cieľmi EÚ, alebo môžu hrať dôležitú úlohu pri sledovaní užších záujmov EÚ. Posun od pragmatického ku geopolitickému zahraničnopolitickému diskurzu, primárne zaoberajúceho sa obranou a ochranou EÚ pred vonkajšími hrozbami, je odôvodnený ako reakcia na meniaci sa svet. Nepriateľskejšie a nestabilnejšie prostredie si vyžaduje, aby EÚ prevzala väčší diel zodpovednosti za svoju bezpečnosť a obranu (Koops – Pacheco Pardo, 2023).

Predsedníčka Európskej komisie Von der Leyenová vo svojom príhovore o stave Únie v roku 2023 uviedla, že EÚ dozrela na geopolitického aktéra, zdôrazňujúc kolektívnu európsku reakciu na riešenie sociálno-ekonomických dôsledkov pandémie COVID-19, neúnavnú podporu Ukrajine a odpor voči Rusku a zrýchlenie digitálneho a zeleného prechodu. Ako sa vyjadrila: „Toto je chvíľa Európy, aby odpovedala na volanie histórie.“ (Von der Leyen, 2023) Podobne sa vyjadril aj podpredseda Komisie a vysoký predstaviteľ Josep Borrell, ktorý napísal, že „geopolitická Európa nie je len slogan, ale čoraz viac skutočnosť“ (Borrell, 2023b).

Záver

Vývoj zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ v posledných dvoch dekádach možno charakterizovať ako dynamický proces adaptácie na čoraz komplexnejšie, nestabilnejšie a nepredvídateľnejšie medzinárodné prostredie. EÚ, pôvodne koncipovaná ako normatívna mocnosť presadzujúca demokratické hodnoty, multilateralizmus a stabilitu, bola postupne konfrontovaná s realitou multipolárnej rivality, kolapsu regionálneho poriadku, vnútornými politickými divergenciami a narastajúcou mocensko-bezpečnostnou rivalitou. Tieto faktory si vyžiadali nielen revíziu strategických dokumentov a reforiem inštitucionálneho rámca, ale predovšetkým zmenu paradigmy – od normatívneho univerzalizmu k pragmatizmu a geopolitickému vedomiu.

Transformácia politiky EÚ v oblasti bezpečnosti a zahraničných vzťahov sa prejavila v rastúcom dôraze na posilnenie vlastných spôsobilostí a kapacít, znižovanie strategických zraniteľností a obranu hodnotových aj materiálnych záujmov Únie. Zásadné medzníky predstavovali prijatie Globálnej stratégie EÚ v roku 2016, ktorá explicitne označila svet ako „komplexnejší a spornejší“, a Strategického kompasu v roku 2022, ktorý stanovil konkrétne ciele v oblasti obrany, investícií a partnerstiev do roku 2030. Reakcia na vonkajšie šoky – ako bola pandémia Covid-19, ruská agresia voči Ukrajine, energetická kríza či dezinformačné kampane – zároveň urýchlila prehodnocovanie doterajších prístupov a stimulovala nové formy spolupráce a koordinácie.

Hoci EÚ preukázala v posledných rokoch schopnosť reagovať na krízy a posilniť svoju strategickú kapacitu, rastúce bezpečnostné a hybridné hrozby jasne poukazujú na limity jej akcieschopnosti. Divergencie medzi členskými štátmi v oblasti bezpečnostných priorít, výšky obranných výdavkov či vzťahov s globálnymi aktérmi, ako sú USA, Čína a Rusko, oslabujú schopnosť konať jednotne. Rozdielne historické skúsenosti, strategické kultúry a domáce politické kalkulácie sťažujú tvorbu spoločnej vízie a znižujú efektívnosť reakcií na vznikajúce krízy. Geopolitická zmena teda naráža na neukončený proces politickej konsolidácie vnútri samotnej Únie.

Zároveň sa ukazuje, že geopolitizácia zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ nie je len reakciou na vonkajšie prostredie, ale aj dôsledkom redefinície samotnej identity Únie. Z tradičnej normatívnej moci sa stáva pragmatický aktér usilujúci sa o posilnenie svojej autonómie v strategických oblastiach, ako sú energetika, obranný priemysel, kritické technológie či bezpečnostné aliancie. Táto redefinícia je sprevádzaná novou politickou rétorikou (napr. „jazyk moci“) a úsilím o budovanie európskej suverenity v oblasti vonkajšej politiky, ktorú však možno dosiahnuť iba na základe dôvery a koordinácie medzi členskými štátmi.

Budúcnosť európskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky tak bude v rozhodujúcej miere závisieť od schopnosti EÚ konsolidovať svoju vnútornú súdržnosť, posilniť strategickú kultúru a zaviesť efektívnejšie mechanizmy rozhodovania. Zásadným predpokladom bude ochota členských štátov akceptovať potrebu kompromisov, zdieľania zodpovednosti a investovania do spoločných cieľov aj napriek divergujúcim domácim agendám. Ak chce EÚ zostať relevantným aktérom vo svete, ktorý sa mení rýchlejšie, než sa menia inštitúcie, musí konať ako jednotná, odolná a predvídateľná entita schopná ovplyvňovať, a nie iba reagovať.

Záverom možno konštatovať, že prechod od normatívnej moci ku geopolitickej EÚ nie je len deklarovaný cieľ, ale postupne sa formujúca realita. Tento proces je však podmienený nielen schopnosťou Únie prijímať strategické rozhodnutia, ale aj jej odhodlaním pretaviť deklarované ambície do funkčných a koherentných politík. Úspešnosť tejto premeny bude závisieť od rovnováhy medzi pragmatizmom a hodnotami, medzi autonómiou a spoluprácou, a tiež medzi strategickým myslením a demokratickou legitimitou.

Použitá literatúra a zdroje:

ALBAJEDO, A. – STANICEK, B. – PRZETACZNIK, J. 2023. Enlargement policy: Reforms and Challenges. In *European Parliamentary Research Service*, 2023. [online] [cit. 15-03-2025]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/jcms.13428>.

ALCARO, R. – BARGUÉS, – DIJKSTRA, H. – PAIKIN, Z. 2022. A Joined-Up Union, a Stronger Europe. A Conceptual Framework to Investigate EU Foreign and Security Policy in a Complex and Contested World. In *JOINT Research Papers*, 2022, č. 8. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.jointproject.eu/2022/03/09/a-joined-up-union-a-stronger-europe-a-conceptual-framework-to-investigate-eu-foreign-and-security-policy-in-a-complex-and-contested-world/>.

ALTEMEYER-BARTSCHER, M. – HOLTEMÖLLER, O. – LINDNER, A. – SCHMALZBAUER, A. – ZEDDIES, G. 2016. On the Distribution of Refugees in the EU. In *Intereconomics – Review of European Economic Policy*, 2016, roč. 51, č. 4, s. 220-228. ISSN . [online] [cit. 08-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2016/number/4/article/on-the-distribution-of-refugees-in-the-eu.html>.

ANGHEL, V. 2024. EU Enlargement: A Strategic Imperative for Survival. In *Swedish Institute for European Policy Studies*, 2024. [online] [cit. 15-03-2025]. Dostupné na: <https://www.sieps.se/en/fit-for-35-forum/eu-enlargement-a-strategic-imperative-for-survival/>.

BAILES, A. J. K. 2005. The European Security Strategy. An Evolutionary History. In *Stockholm International Peace Research Institute*, 2005. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/PP/SIPRIPP10.pdf>.

BALFOUR, R. – BARONCELLI, E. – BOMASSO, L. – CSERNATONI, R. a kol. 2024. Geopolitics and Economic Statecraft in the European Union. In Carnegie Endowment for International Peace, 2024. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://carnegieendowment.org/research/2024/11/geopolitics-and-economic-statecraft-in-the-european-union?lang=en>.

BALFOUR, R. – ULGEN, S. 2024. Geopolitics and Economic Statecraft in the European Union. In *Carnegie Endowment for International Peace*, 2024. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://carnegie-production-

assets.s3.amazonaws.com/static/files/Geopolitics%20and%20Economic%20Statecraft%20in%20the%20European%20Union-2.pdf>.

BAMBI, A. 2021. Crisis management in the European Union. How emergency politics affect EU decision-making. In *Universita Foscari Venezia* [Master's Degree Thesis], 2021. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <http://dspace.unive.it/bitstream/handle/10579/20258/974401-1255945.pdf?sequence=2>.

BARBÉ, E. – MORILLAS, P. 2019. The EU global strategy: the dynamics of a more politicized and politically integrated foreign policy. In *Cambridge Review of International Affairs*, 2019, roč. 32, č. 6, s. 753-770. ISSN 1474-449X. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1588227>.

BARRINHA, A. 2018. *Towards a Global Dimension: EU's Conflict Management in the Neighborhood and Beyond*. Lisboa: Fundação Friedrich Ebert, 2018. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/lissabon/06685.pdf>.

BARROSO, J. M. D. 2011. José Manuel Durão Barroso President of the European Commission Meeting with EU Heads of Delegation Brussels, 30 November 2011. In *European Commission*, 2011. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_11_838>.

BERMANN, S. 2021. European Strategic Autonomy and the US–China Rivalry: Can the EU "Prefer not to Choose"? In *Instituto Affari Internazionali*, 2021. [online] [cit. 14-03-2025]. Dostupné na: <https://www.iai.it/sites/default/files/iaip2132.pdf>.

BERMEJO, R. 2019. Migration and Security in the EU: Back to Fortress Europe? *In Journal of Contemporary European Research*, 2019, roč. 5, č. 2, s. 207-224. ISSN 1815-347X. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.jcer.net/index.php/jcer/article/view/168>.

BERNARD, E. 2024. A review of the Von der Leyen I Commission (2019-2024). In *Robert Schuman Fundation – The Research and Studies Centre on Europe*, 2024. [online] [cit. 13-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/771-a-review-of-the-von-der-leyen-i-commission-2019-2024>.

BICCHI, F. 2006. Our Size Fits All: Normative Power Europe and the Mediterranean. In *Journal of European Public Policy*, 2006, roč. 13, č. 2, s. 286-303. ISSN 1466-4429. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/13501760500451733>.

BISCOP, S. 2006. The Ambiguous Ambition. The Development of the EU Security Architecture. In *Egmont – Royal Institute for International Relations*, 2006. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.egmontinstitute.be/the-ambiguous-ambition-the-development-of-the-eu-security-architecture/>.

BOMMES, M. – FASSMANN, H. – SIEVERS, W. 2016. *Migration from the Middle East and North Africa to Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2016. 298 s. 978-90-4852-4785.

BORGES, R. 2022. Von der Leyen makes big promises, but will they be enough? In *European Policy Centre*, 2022. [online] [cit. 13-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.epc.eu/en/publications/Von-der-Leyen-makes-big-promises-but-will-they-be-enough~4ac888>.

BORRELL, J. 2020. Embracing Europe's Power. In *Project Syndicate*, 2020. [online] [cit. 13-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.project-syndicate.org/commentary/embracing-europe-s-power-by-josep-borrell-2020-02>.

BORRELL, J. 2021. Making the EU a global player. In *European Extrenal Action Service*, 2021. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/making-eu-global-player_en>.

BORRELL, J. 2022. Europe in the Interregnum: our geopolitical awakening after Ukraine. In *Le Groupe d'études géopolitiques*, 2022. [online] [cit. 14-03-2025]. Dostupné na: <https://geopolitique.eu/en/2022/03/24/europe-in-the-interregnum-our-geopolitical-awakening-after-ukraine/>.

BORRELL, J. 2023b. 2023 Annual Progress Report on the Implementation of the Strategic Compass for Security and Defence. In European External Action Service, 2023. [online] [cit. 15-03-2025]. Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/2023-annual-progress-report-implementation-strategic-compass-security-and-defence_en>.

BORRELL, J. 2023a. Geopolitical Europe: Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the EP Plenary. In *European External Action Service*, 2023. [online] [cit. 14-03-2025]. Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/geopolitical-europe-speech-high-representativevice-president-josep-borrell-ep-plenary_en/>.

BORRELL, J. 2024. Europe in the 'Arc of Fire'. In *European External Action Service*, 2020. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/europe-arc-fire_en>.

BOSCH, P. 2016. The Refugee Crisis and its Impact on the European Union – More Disunity, Ultimate Failure or Pragmatic Emergency Solution? In *Heinrich Böll Stiftunf*, 2016. [online] [cit. 08-03-2025]. Dostupné na internete: <https://eu.boell.org/sites/default/files/boll_event_report_refugee_crisis_1.pdf>.

BRHLÍKOVÁ, R. 2013. *Politiky Európskej únie po Lisabone*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2013. 326 s. ISBN 978-80-558-0478-1.

CAPOLONGO, A. – KÜHL, M. 2024. The butterfly effect of geopolitical conflicts. In *European Stability Mechanism*, 2024. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.esm.europa.eu/blog/butterfly-effect-of-geopolitical-conflicts>.

CINCIRIPINI, L. 2024. The EU´s Role in Restructuring Post-Crisis Global Governance. In *Instituto Affari Internazionali*, 2024. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete:

<https://www.cidob.org/sites/default/files/2025-01/REGROUP%20Policy%20paper%201.pdf>.

COOLSAET, R. – BISCOP, S. 2009. A European Security Concept A European Security Concept for the 21st Century. In *Egmont – Royal Institute for International Relations*, 2009. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.egmontinstitute.be/app/uploads/2013/09/ep1.U560.pdf?type=pdf>.

CRESCENZI, R. – FRATESI, U. – MONASTIRIOTIS, V. 2019. Back to the member states? Cohesion Policy and the national challenges to the European Union. In *Regional Studies*, 2019, roč. 54, č. 1, s. 5-9. ISSN 1360-0591. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1662895>.

CSEHI, R. – PUETTER, U. 2021. Who determined what governments really wanted? Preference formation and the euro crisis. In *West European Politics*, 2021, roč. 44, č. 3, s. 463-484. ISSN 1743-9655. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/01402382.2020.1731666>.

DORN, F. – GSTREIN, D. – NEUMEIER, F. 2024. Rise of Populism: Causes, Consequences and Policy Implications? In *EconPol Forum*, 2024. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.econpol.eu/sites/default/files/2024-03/econpol-forum-2024-2-populism.pdf>.

DUKE, S. 2017. *Europe as a Stronger Global Actor*. London: Palgrave Macmillan, 2017. 268 s. ISBN 978-1-349-94945-8.

DWORKIN, A. – GOWAN, R. 2019. Three crises and an opportunity: Europe's stake in multilateralism. In *European Council on Foreign Relations*, 2019. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://ecfr.eu/publication/three_crises_and_an_opportunity_europes_stake_in_multilateralism/>.

EEAS. 2017. EU Battlegroups. In *European Extrenal Action Service*, 2017. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/node/33557_en>.

EEAS. 2019. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. In *European External Action Service*, 2019. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en>.

EEAS. 2021. Creation of the European External Action Service. In *European External Action Service*, 2021. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/creation-european-external-action-service_en>.

EEAS. 2022. Strategic Compass for Security and Defence. In *European Aexternal Action Service*, 2022. [online] [cit. 15-03-2025]. Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en>.

EEAS. 2025. About the European External Action Service. In *European External Action Service*, 2019. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/about-european-external-action-service_en>.

EGGEL, D. – GALVIN, M. 2020. Multilateralism Is in Crisis – Or Is It? In *Global Challenges*, 2020. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://globalchallenges.ch/issue/7/multilaterism-is-in-crisis-or-is-it/>.

EICHENGREEN, B. 2016. What explains Britain's Brexit shocker? In *The Conversation*, 2016. [online] [cit. 08-03-2025]. Dostupné na internete: <https://theconversation.com/what-explains-britains-brexit-shocker-61620>.

ÉLYSÉE. 2020. Discours du Président Emmanuel Macron sur la stratégie de défense et de dissuasion devant les stagiaires de la 27ème promotion de l'école de guerre. In *Élysée*, 2020. [online] [cit. 13-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/02/07/discours-du-president-emmanuel-macron-sur-la-strategie-de-defense-et-dedissuasion-devant-les-stagiaires-de-la-27eme-promotion-de-lecole-de-guerre>.

EMI. 2024. A Resilient Europe: Enhancing EU Enlargement for a Stronger and Safer Union. In *European Movement International*, 2024. [online] [cit. 15-03-2025]. Dostupné na: <https://europeanmovement.eu/policy/enhancing-eu-enlargement-for-a-stronger-and-safer-union/>.

ESO. 2013. Common Foreign and Security Policy. In *European Sources Online*, 2013. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11992M%2FTXT>.

Európska komisia. 2019. Speech by President-elect von der Leyen in the European Parliament Plenary on the occasion of the presentation of her College of Commissioners and their programme. In *European Commission*, 2019. [online] [cit. 13-03-2025]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_19_6408>.

Európska komisia. 2023. The development trap: a cause of Euroscepticism? In *European Commission*, 2023. [online] [cit. 08-03-2025]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/panorama/2023/09/09-06-2023-the-development-trap-a-cause-of-euroscepticism_en>.

Európska komisia. 2024. Speech by President von der Leyen at the European Parliament Plenary on strengthening European defence in a volatile geopolitical landscape. In *European Commission*, 2024. [online] [cit. 13-03-2025]. Dostupné na internete: <https://enlargement.ec.europa.eu/news/speech-president-von-der-leyen-european-parliament-plenary-strengthening-european-defence-volatile-2024-02-28_en>.

Európska komisia. 2025. A Competitiveness Compass for the EU. In *European Commission*, 2025. [online] [cit. 14-03-2025]. Dostupné na: <https://commission.europa.eu/document/download/10017eb1-4722-4333-add2-e0ed18105a34_en>.

Európska únia. 1992. Treaty on European Union. In *EUR-Lex*, 1992. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11992M%2FTXT>.

Európska únia. 2003. European Security Strategy. A secure Europe in a better world. In *Official Journal of the European Union*, 2003. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96/language-en>.

Európska únia. 2012. Consolidated Version of the Treaty on European Union. In *Official Journal of the European Union*, 2012. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF>.

Európska únia. 2016. *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Brussels: Publications Office of the European Union, 2016. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3eaae2cf-9ac5-11e6-868c-01aa75ed71a1/language-en>.

Európsky parlament. 2023. Report on foreign interference in all democratic processes in the European Union, including disinformation. In *European Parliament*, 2023. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0187_EN.html>.

FORSYTH, S. B. 2024. Failed States and Civil Conflict. In *Medium*, 2024. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://medium.com/@scottbrodieforsyth/failed-states-and-civil-conflict-0d8a5961150a>.

GIZICKI, W. 2019. Central Europe and NATO Transformation. In *Przegląd Strategiczny*, 2019, roč. 9, č. 12, s. 117-129. ISSN 2084-6991.

HAGEDORN, L. – DICK, A. – GOLLNER, M. 2020. The Return of Geopolitics. In *Institute for Human Sciences*, 2020. [online] [cit. 07-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.iwm.at/node/145>.

HAROCHE, P. 2023. A 'Geopolitical Commission': Supranationalism Meets Global Power Competition. In *Journal of Common Market Studies*, 2023, roč. 61, č. 4, s. 970-987. ISSN 1468-5965. [online] [cit. 13-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1111/jcms.13440>.

HAUCK, V. – DESMIDT, S. 2024. The EU risks neglecting fragile and conflict-affected countries. In ECDPM, 2024. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://ecdpm.org/work/eu-risks-neglecting-fragile-conflict-affected-countries>.

HERD, G. P. 2020. Great Power Competition and Europe. In *Concordian – Journal of European Security and Defense Issues*, 2018, roč. 10, č. 3, s. 7-9. ISSN 2166-3238. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2020-10/pC_V10N3_en.pdf>.

HERRANZ-SURRALLES, A. 2024. The EU Energy Transition in a Geopoliticizing World. In *Geopolitics*, 2024, roč. 29, č. 5, s. 1882-1912. ISSN 1557-3028. [online] [cit. 14-03-2025]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/14650045.2023.2283489>.

HOWARD, R. D. – TRAUGHBER, C. 2013. *The Nexus of Extremism and Trafficking: Scourge of the World or So Much Hype?* Tampa: Joint Special Operations University, 2013. 98 s. JSOU Report 13-6. [online] [cit. 08-03-2025]. Dostupné na internete: <https://static1.squarespace.com/static/5b7ea2794cde7a79e7c00582/t/62d46e643143c45a80f0be24/1658089061243/nexus+of+extremism.pdf>.

JOHN, J. D. 2008. Conceptualising the Causes and Consequences of Failed States. In *Crisis States Working Papers Series*, 2008, č. 2. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.lse.ac.uk/international-development/Assets/Documents/PDFs/csrc-working-papers-phase-two/wp25.2-conceptualising-the-causes-and-consequences.pdf>.

JUNCOS, A. E. – BLOCKMANS, S. 2018. The EU's role in conflict prevention and peacebuilding: four key challenges. In *Global Affairs*, 2018, roč. 4, č. 2-3, s. 131-140. ISSN 2334-0479. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/23340460.2018.1502619>.

JUNCOS, A. E. 2017. Resilience as the new EU foreign policy paradigm: a pragmatist turn? In *European Security*, 2017, roč. 26, č. 1, s. 1-18. ISSN 1746-1545. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/09662839.2016.1247809>.

JURČÁK, V. – IVANČÍK, R. 2023. Bezpečnostná a obranná politika Európskej únie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2023. 290 s. ISBN 978-80-8040-661-5.

KASSAB, H. S. 2020. *Weak States and Spheres of Great Power Competition*. London: Routledge, 2020. 194 s. ISBN 978-1-00305-041-4.

KEUKELEIRE, S. – DELREUX, T. 2022. *The Foreign Policy of the European Union*. London: Bloomsbury Publishing, 2022. 480 s. ISBN 978-1-350-93048-3.

KNUTSEN, B. O. 2022. A Weakening Transatlantic Relationship? Redefining the EU–US Security and Defence Cooperation. In *Politics and Governance*, 2022, roč. 10, č. 2, s. 165-175. ISSN 2183-2463. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.17645/pag.v10i2.5024>.

KOOPS J. A. – PACHECO PARDO, R. 2023. The Strategic Compass: Implementing the partnership dimension in the area of security and defence. In *Policy Department for External Relations – Directorate General for External Policies of the European Union*, 2023. [online] [cit. 14-03-2025]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/702593/EXPO_IDA(2023)702593_EN.pdf>.

LEIGH, M. 2024. Elections and a challenging time for Europe. In *Geopolitical Intelligence Services*, 2024. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.gisreportsonline.com/r/elections-a-challenging-time-for-europe/>.

LETTA, E. 2024. Much more than a market – Speed, Security, Solidarity. Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU Citizens. In *European Council*, 2024. [online] [cit. 15-03-2025]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>.

LEVALLOIS, S. – DANDASHLY, A. – MAPHALALA, N. – UNVER, A. 2021. Regional Fragmentation and EU Foreign and Security Policy. In *JOINT Research Papers*, 2021, č. 3. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.jointproject.eu/wp-content/uploads/2021/11/joint_rp_3.pdf>.

LIPPERT, B. – PERTHES, V. 2020. Strategic Rivalry between United States and China – Causes, Trajectories, and Implications for Europe. In *German Institute for International and Security Affairs*, 2020. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2020RP04_China_USA.pdf>.

LOVATO, M. – WALTER-DROP, G. – NOUTCHEVA, G. - DIJKSTRA, H. 2021. The Internal Contestation of EU Foreign and Security Policy. In *JOINT Research Papers*, 2021, č. 1. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.jointproject.eu/wp-content/uploads/2021/10/joint_rp_1.pdf>.

MAJCHÚT, I. – VAJDA, M. 2022. Hybrid Warfare: Military Response Options. In *Ante Portas – Security Studies*, 2022, roč. 18, č. 1, s. 129-143. ISSN 2353-6306.

MANKOFF, J. 2022. Russia's War in Ukraine: Identity, History, and Conflict. In *Center for Strategic and International Studies*, 2022. [online] [cit. 07-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.csis.org/analysis/russias-war-ukraine-identity-history-and-conflict>.

MAYER, H. 2016. The Challenge of Coherence and Consistency in EU Foreign Policy. In Telò, M. – Ponjaert, F.: *The EU's Foreign Policy*. London: Routledge, 2016. 266 s. ISBN 978-1-315-55844-8. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.4324/9781315558448>.

MAZZAR, M. J. – CHARAP, S. – CASEY, A. a kol. 2021. *Stabilizing Great-Power Rivalries*. Santa Monica: RAND Corporation, 2021. 287. s. ISBN 978-1-9774-0620-0.

MAZZARR, M. J. 2022. Understanding Competition. Great Power Rivalry in a Changing International Order – Concepts and Theories. In *RAND Corporation*, 2022. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA1404-1.html>.

MÄLKSOO, M. 2016. From the ESS to the EU Global Strategy: external policy, internal purpose. In *Contemporary Security Policy*, 2016, roč. 37, č. 3, s. 374-388. ISSN 1743-8764. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/13523260.2016.1238245>.

McNAMARA, K. R. 2023. Transforming Europe? The EU's industrial policy and geopolitical turn. In *Journal of European Public Policy*, 2023, roč. 31, č. 9, s. 2371-2396. ISSN

1466-4429. [online] [cit. 14-03-2025]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/13501763.2023.2230247>.

MICOSSI, S. - TOSATO, G. L. 2009. *The European Union in the 21st Century*. Brussels : Centre for European Policy Studies, 2009. 297 s. ISBN 978-92-9079-929-0.

MORILLAS, P. 2019. *Strategy-Making in the EU. From Foreign and Security Policy to External Action*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. 203 s. ISBN 978-3-319-98627-2.

NEWMAN, E. – TIRMAN, J. – THAKUR, R. 2016. Multilateralism under Challenge? Power, International Order, and Structural Change. In *Diplo Foundation*, 2016. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.diplomacy.edu/resource/multilateralism-under-challenge-power-international-order-and-structural-change/>.

PACE, M. –SEEBERG, P. –CAVATORTA, F. 2009. The EU's democratization agenda in the Mediterranean: a critical inside-out approach. In *Democratization*, 2009, roč. 16, č. 1, s. 3-19. ISSN 1743-890X. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/13510340802575783>.

PAIKIN, Z. 2023. Multipolar Competition and the Rules-based Order: Probing the Limits of EU Foreign and Security Policy in the South China Sea. In *The International Spectator*, 2023, roč. 59, č. 1, s. 161-178. ISSN 1751-9721. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/03932729.2023.2280598>.

PERTHES, V. 2021. Dimensions of rivalry: China, the United States, and Europe. In *China International Strategy Review*, 2021, roč. 3, č. 1, s. 56-65. ISSN 2524-5635. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1007/s42533-021-00065-z>.

PETRAKIS, E. P. - KANZOLA, A. M. - LOMIS, I. 2024. Adapting to Multipolarity: Insights from Iterated Game Theory Simulations – A Preliminary Study on Hypothetical Optimal Global Cooperation. In *Journal of Risk and Financial Management*, 2024, roč. 17, č. 8, čl. 370. ISSN 1911-8074. [online] [cit. 07-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3390/jrfm17080370>.

PIETERSE, J. N. 2018. *Multipolar Globalization*. London : Routledge, 2018. 265 s. ISBN 978-1-138-40029-0.

POSEN, B. R. 2006. European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity? In *Security Studies*, 2006, roč. 15, č. 2, s. 149-186. ISSN 1556-1852. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/09636410600829356>.

Rada EÚ. 2018. Council Conclusions on the Integrated Approach to External Conflicts and Crises – Council Conclusions (22 January 2018). In *Council of the European Union*, 2018. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5413-2018-INIT/en/pdf>.

Rada EÚ. 2022. A Strategic Compass for Security and Defence. In *Council of the European Union*, 2022. [online] [cit. 15-03-2025]. Dostupné na:

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>.

RIEKER, P. – GJERDE, K. L. 2021. The potential and limits of EU crisis response. In *Norwegian Institute of International Affairs*, 2021. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.nupi.no/en/publications/cristin-pub/the-potential-and-limits-of-eu-crisis-response>.

ROTH, F. 2012. The Eurozone Crisis and Citizens' Shattered Systemic Trust. In *Intereconomics – Review of European Economic Policy*, 2012, roč. 47, č. 3, s. 138-139. ISSN 1613-964X. [online] [cit. 08-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2012/number/3/article/the-eurozone-crisis-and-citizens-shattered-systemic-trust.html?utm_source=chatgpt.com>.

SHERRIFF, A. – VERON, P. 2024. What is driving change in Europe's international cooperation agenda? In *ECDPM*, 2024. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://ecdpm.org/work/what-driving-change-europes-international-cooperation-agenda-part-1>.

SCHMITZ, L. – SEIDL, T. 2022. As Open as Possible, as Autonomous as Necessary: Understanding the Rise of Open Strategic Autonomy in EU Trade Policy. In *Journal of Common Market Studies*, 2022, roč. 61, č. 3, s. 834-852. ISSN 1468-5965. [online] [cit. 14-03-2025]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/jcms.13428>.

SMITH, K. E. 2014. *European Union Foreign Policy in a Changing World*. 3. vyd. Cambridge: Polity Press, 2014. 331 s. ISBN 978-0-74564-018-1.

SUS, M. 2019. nstitutional innovation of EU's foreign and security policy: Big leap for EU's strategic actorness or much ADO about nothing? In *International Politics*, 2019, roč. 56, s. 411-425. ISSN 1740-3898. [online] [cit. 09-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1057/s41311-017-0133-x>.

TENNA, C. – SORENSEN, N. 2020. U.S.-China Strategic Rivalry in the Indo-Pacific. In *Danish Institute for International Studies*, 2020. [online] [cit. 07-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.diis.dk/en/research/us-china-strategic-rivalry-in-the-indo-pacific>.

TERESZKIEWICZ, F. 2020. The European Union as a normal international actor: an analysis of the EU Global Strategy. In *International Politics*, 2020, roč. 57, č. 1, s. 95-114. ISSN 1740-3898. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1057/s41311-019-00182-y>.

TOCCI, N. 2016. The making of the EU Global Strategy. In *Contemporary Security Policy*, 2016, roč. 37, č. 3, s. 461-472. ISSN 1743-8764. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183>.

TOCCI, N. 2017. *Framing the EU Global Strategy. A Stronger Europe in a Fragile World*. Cham: Palgrave Macmillan, 2017. 168 s. ISBN 978-3-319-55586-7.

TOCCI, N. 2020. Resilience and the role of the European Union in the world. In *Contemporary Security Policy*, 2020, roč. 41, č. 2, s. 176-194. ISSN 1474-449X. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1080/13523260.2019.1640342>.

TUDZAROVSKA, E. 2025. The EU in the new geopolitical context: past and future challenges. In *New Eastern Europe*, 2025. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://neweasterneurope.eu/2025/02/21/the-eu-in-the-new-geopolitical-context-past-and-future-challenges/>.

TVARONAVIČIENĖ, M. 2024. The Transition towards Renewable Energy: The Challenge of Sustainable Resource Management for a Circular Economy. In *Energies*, 2024, roč. 17, č. 17, čl. 4242 ISSN 1996-1073. [online] [cit. 07-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.3390/en17174242>.

VALENSI, C. 2024. Alliances with Violent Non-State Actors in Middle East Conflicts: Between Theory and Practice. In *Institute for National Security Studies*, 2024. [online] [cit. 07-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.iemed.org/publication/alliances-with-violent-non-state-actors-in-middle-east-conflicts-between-theory-and-practice/>.

van BENTUM, S. – BEDIN, C. – PAIKIN, Z. – WALTER-DROP, G. – BLOCKMANS, S. – LEVALLOIS, A. – GUENDOUZ, T. 2023. How to Reduce the Impact of Internal Contestation, Regional Fragmentation and Multipolar Competition on EU Foreign and Security Policy. In *JOINT Research Papers*, 2023, č. 21. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2023/05/joint_rp_21.pdf>.

VASCONELOS, A. – GREVI, G. – HELLY, D. – KEOHANE, D. – ZABOROWSKI, M. 2009. European Security Strategy 2003-2008: Building on Common Interests. In *European Union Institute for Security Studies*, 2009. [online] [cit. 11-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/ISS_Report_05.pdf>.

VEIL, G. L. 1995. A Handbook on the European Economic Community. In The European Community Information Service, 1995. [online] [cit. 10-03-2025]. Dostupné na internete: <https://aei.pitt.edu/3216/1/3216.pdf>.

Von der LEYEN, U. 2023. 2023 State of the Union Address by President von der Leyen. In European Commission, 2023. [online] [cit. 15-03-2025]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_4426>.

WENDT, A. 2012. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-0-511-61218-3. [online] [cit. 12-03-2025]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183>.

YOUNGS, R. 2021. *The European Union and Global Politics*. London: Bloomsbury Publishing, 2021. 266 s. ISBN 978-1-352-01188-3.

YOUNGS, R. 2024. The Defensive Turn in European Democracy Support. In *Carnegie Endowment for International Peace*, 2024. [online] [cit. 08-03-2025]. Dostupné na internete: <Carnegie Endowment for International Peace>.

ZULEEG, F. – WLACHOWIAK, J. 2021. Could the Brexit domino effect come back to haunt us? In *European Policy Center*, 2021. [online] [cit. 08-03-2025]. Dostupné na internete: <https://www.epc.eu/en/publications/Could-the-Brexit-domino-effect-come-back-to-haunt-us~3e0eb8>.

doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2233-1014
Katedra filozofie a politológie FF UKF v Nitre
e-mail: rivancik@ukf.sk